

Zlata Vokač Medic
MARPURGI

Hannes

Danes smo ves dan jezdili v dežju. Ves dan v galopu. Mathias je moral priti čim prej v Marpurg, da se od tam odpravi na pesniški turnir v Riegersburg. Govoril je, da so ga povabili na jesenski turnir pesnikov, ki slovi po vseh nemških deželah. Malo zatem pa je spet ves prevzet pripovedoval, kako bo jutri že zarna jezdil po kraljevski cesti ob Dravi. Kako prideš do Riegersburga ob Dravi? Kako?

Spet ena njegovih skrivnostnih poti! Med našim potovanjem je ljubosumno skrival svoje zvitke, ki se jim je med potjo posvečal. Verjetno je res, da bo na turnirju bral svoje fablije in dits,* kot pravi sam in oponaša mondeno govorico. Zagotovo pa vem, da je po večerih ob lojenki zapisoval tudi najine pogovore in vse tiste besede, ki jih je prestregel, vohljajoč za mano in za mojimi imenitnimi bolniki.

Zabava me zaskrbljen izraz na njegovem obrazu. Če ne bi bil tako neumen, kot je, bi lahko živela zabavno in polno življenje. Skupaj bi vlekla za nos mnoge oblastnike, ki naju silijo v ponižujoč položaj; skupaj bi opazovala sveto norost drhali in krohotala bi se sli po oblasti.

Tako se krohočem sam. Zvečer med štirimi stenami. Jaz, Hannes Waldner, učeni magister in doktor

* *Fablija*, kratka zgodba v verzih iz 13. stol., podobna anekdoti, v krščanskem svetu zelo popularna v 15. stol; *dits*, kratka zgodba z moralnim naukom, ki izraža pesnikov odnos do sodobnosti, sodobna lit. zvrst 15. stol.

medicus, ki sem poleg Padove obhodil vrsto univerz in se učil zdravilstva v raznih kulturnih deželah sveta. Moj smeh med štirimi stenami je bolj grenak kot zeliščni zvarek. Smejem se zato, da ne bi jokal.

Dolga zdravniška halja in vsi drugi znaki, ki pričajo, da spadam v ceh svetega Kozme in Damijana, strežejo moji nenasitni sli po odkrivanju novih krajev in novih ljudi ter me varujejo pred močjo oblastnikov. Vendar sem tudi jaz, kot vsi, samo orodje v rokah močnejših. Le s pametjo, ki si mi jo dal, nisi skoparil, moj Bog; čeprav se pogosto sprašujem: Ali sem zavoljo tega srečen?

Tudi jaz moram povedati, kako je bilo na mojih dolgih potovanjih po daljnih deželah; koga sem tam srečal, s kom sem tam govoril. Ne govorim s poklicnimi cestnimi ovaduhi kot Mathias. Sedim v palačah. Negujem bolnike velikih osebnosti. O svojih novostih pripovedujem mimogrede. Samo tako, da naredim uslugo velikim ljudem, lahko sledim svojemu nemiru, ki me žene na tuje za nečim neustavljivim in nedojemljivim, pa me na koncu vendarle utruja in pušča praznega.

Ko bi lahko preglasil nemir, ki me žene v divji vr-tinec, bi bil morda srečnejši. Ostal bi doma v Mar-purgu in pomagal bi svojemu dobrotniku Hajmbu v iatreonu.* Hodil bi po hišah meščanov in verjetno bi me klicali k bolnikom v velike gradove. Tako pa

* V srednjem veku ordinacija, ki sestoji iz sobe za preglede in sobe za operacije; navadno se razvije v majhno zasebno kliniko, prim. Hajmbovega iatreona.

vedno ista igra: nekaj besed o krajih in oblastnikih v tujih deželah, nekaj dogodkov, nekaj namigov. Potem OČI, ki me preiskujejo, ki tehtajo moje besede, ki vrtajo v mojo dušo.

Kar sem videl na svojih poteh, vedno pripovedujem velikim imenitnim ljudem, ki so osamljeni v svetu svojega samoljubja, kot da bi živeli v brezzračnem prostoru, in med ljudmi iščejo samo privržence, ne prijateljev. Samo privržence. Kot razbojniki na gozdnih cestah. Kot razbojniki.

Tako sem pravzaprav srečal tudi svojega očeta. Enea Silvia de Piccolominija, našega vladarja veliki kancler, ki hlepi po papeški tiari. Že ob misli nanj me prevzema sovraštvo, ki vre iz mojega podzemlja divje in neukrotljivo. O Bog, pomagaj mi krotiti pošast, ki prihaja iz moje notranjosti. Z razumom dojemam, da je samo eden izmed nadarjenih in pametnih ljudi, ki sili iz poprečja. Moram dodati še to: ljudi, ki znajo vladati. Kajti res je, da je človek že na začetku zapisal v svet slo po oblasti in tistim, ki ne silijo iz poprečja, ostaja le to, da sledijo oblastnikom. Toda v življenju se lahko pehaš še za drugimi vrednotami, ki te prav tako izločijo iz poprečja, in če posežeš za njimi, ti še vedno ostane človeška podoba, kajti samo oblast nad ljudmi je zločin.

Dež lije v curkih in slišim, kako klokota voda po kamnih, s katerimi je tlakovana ulica. Dež umiva moje mesto, ki mi je prišlo danes naproti, zavito v kopreno sivih oblakov. Spet sem doma.

Sem sploh kje doma? V tistih strašnih dneh kuge v Ferrari v letu 1439. mi je neke noči, ki sva jo prebila

v pogovoru, dejal metropolit Izidor: »Midva spadava k skrivnostni rasi ljudi, ki nosijo svojo domovino v sebi in so jim vsa ljudstva na svetu enako draga!« Spomnim se; to je bilo takrat, ko sem mu očital, da ljubi Carigrad bolj kot vso znanost in napredek in da ni pravi humanist.

Moram odgnati misel nanj, sicer se bom nocoj vso noč brez spanja premetaval po ležišču. Brat moj, Izidor, in če bi mi moje tavanje po tujih deželah prineslo samo srečanje s teboj, bi bilo vredno živeti.

Učeni metropolit Izidor je znal vsako stvar povedati z besedami in je imel vedno prav. Se pravi, da je res, da sem doma povsod in nikjer. Vendar se z vso ljubeznijo oklepam svojega rodnega mesta. Srečen sem, ko zagledam od daleč vinorodne gričke. Potem ujame oko jezdeca dolg trak nemirne Drave, v katero se zlivajo vode z okoliških hribov. Nato se pokaže belo obzidje z visokimi stolpi in ljubko mestece, ki sramežljivo skriva svojo skrivnost: bogastvo in veliko lepoto. Marpurg. Najbolj božje mesto v Spodnjih nemških deželah.

Moje mesto je starodavno. Večinoma se današnji svet potuhnjeno in tiho plazi po stezah od enega do drugega sejemskega mesta skozi divje gozdove. Okoli našega mesta pa so še danes razpredene rimske poti. Ostanki rimske viae regiae, kraljevske poti, vodijo skozi Koroška vrata daleč ob Dravi. Seveda so danes verjetno samo še ostanki tiste poti, ki se je pogreznila v brezup in zmedo: rimska kraljevska pot je bila ravna, široka, negovana, bila je pot sijajnih legij in velikašev. Verjetno je bila na ozemlju mesta že stara

naselbina, skozi katero je vodila cesta k noriškim rudnikom. Mogoče je bilo že takrat na Dravi močno ladjevje, ki je prevažalo pohorski kamen v gosposko Petovijo, saj hladna reka še danes nosi lesene splave vse do obrežij Donave.

Spet živimo v omikani dobi. V letu 1455. Dve leti po največji katastrofi: po padcu Carigrada.

Carigrad je bil največji sen našega sveta. Bil je odkritje za vsakega človeka z zahoda, kajti bil je milijonsko mesto lepote in bogastva. Vse blago je prihajalo od tam; ali so ga tam izdelovali ali pa porazdeljevali in odvažali z ladjami v svet. In ni bilo večje vrednosti, kot je bil bezant.* To, da so Turki za vedno izbrisali vzhodno krščansko cesarstvo in pospešili propad Carigrada, je bila zagotovo največja svetovna katastrofa, ki sem jo doživel v svojem življenju. Pod vtisom te grozote se še danes prepletajo po vsem svetu mnoge sanje in legende. Carigrad je bil in bo ostal naša obsedenost.

Jutri se bom sprehodil ob Dravi. Vem, da me bo pot na sprehodu ob reki zanesla na judovsko pokopališče k spomeniku Isserleina ben Petahje, na katerem je vklesano leto 1374. Verjetno počiva pod njim prednik današnjih Isserleinov, ki držijo v svojih rokah bančništvo in znanost vseh nemških dežel in živijo v veliki hiši sredi Judovskega trga, v kateri sem delil svoja otroška leta v igri z Mušem in Šmuelom. Le kaj je takrat, v 1374. letu, stalo na kraju našega

* Zlat kovanec, najbolj trdna valuta v srednjem veku, dolar srednjega veka.

lepega mesta? Morda so bili daleč naokrog gozdovi, tu pa je bila stara naselbina na rimskih razvalinah. Isserleini so prišli sem zavoljo trgovanja. Hodili so s sončne morske obale v daljne severne dežele in še naprej. Hodili so vse svoje življenje in umirali na tej poti, da bi prinesli ljudem košček lepote od drugod: majhno zrcalce, kos svile, zlato ogrlico, zvitek papirusov. Zdi se mi, da nasploh trgovcev nikoli ni gnal po svetu samo zaslužek; nosili so jih tudi prividi, da bodo prinesli ljudem nekaj, kar imajo drugje; ti prividi pa so že začetek nečesa novega, kar odpira vrata v svet.

Mesta so in bodo tržišča. Tudi moje mesto je bilo in bo središče trgovine, kar pove že samo ime Marktbürg, ki verjetno pomeni tržno mesto. Ko gledamo naše omikano mesto, ne smemo pozabiti tega, da so se verjetno že v Isserleinovih časih prodajale v mestih kot drugo blago tudi misli in ideje. Vsi vemo, da sta z začimbami in s svilo prihajali k nam grška in arabska omika. Brez mest ne bi bilo Aristotela ne sijajne sholastike.

Danes, v letu 1455, so na svetu vsa mesta sovražna sila viteštvu. Cesar jih podpira in neguje, zato da love v svoje mreže lahkomišelnih in slepe fevdalce, ki iščejo v njih veselje in razkošje, saj ne vedo, da je že minil njihov čas.

Umrl je Carigrad in z njim blišč Vzhoda. Že davno je minila doba viteštva. Čas križarskih vojsk, gradov, trubadurjev in velikih katedral je danes le očarljiva in svetla preteklost. Začel je rasti drug svet, svet trгови-

ne, bančništva in mest, ki nas bo pripeljal do konca sveta.

Svet se stara. Naš čas pomeni starost sveta. Vse je narobe. Kar se je včasih čislalo, se danes graja. Vse je obrnjeno na glavo. Temne prerokbe o koncu sveta jasno nakazujejo, da je propad blizu.

Že v štirinajstem stoletju so se čutili znaki monetarne in ekonomske krize, ki je danes že obvladala in ohromila ves svet. Ni denarja. Ni več kovin. Rudniki so izčrpani. Zemlja je prazna.

Nastaja doba vladarjev: okrutnih, čudaških in neumnih. Če se hoče človek povzpeti do bogastva in ugleda, lahko to doseže le kot njihov ponižni služabnik. To pa pomeni, da je človekovo delo razvrednoteno. Zato je danes največja tragedija vsakega posameznika, da se ne more uveljaviti s svojo pridnostjo in s svojo pametjo.

Ko bom zjutraj pozdravil svojega očeta Lenarta in dobrotnika Hajmba, se bom počasi sprehodil po Marpurgu. Samo tu pozabljam, da drvi svet v svoj neogibni propad.

V kakšnem času nam je dano živeti, o gospod, Bog moj.

Mathias

Zgodaj zjutraj sem se moral odpraviti na pot. Ko me je stražar spustil skozi Koroška vrata, sem jezdil po rimski kraljevski cesti, ki je speljana ob nemirni reki Dravi. Jezdim na jesenski pesniški turnir v

Riegersburg. To je velika čast, da so me povabili. Kako dolgo sem si želel vsaj enkrat tekmovati v slavnem Riegersburgu.

Vso noč je deževalo in bojim se, da bom moral zelo pohiteti, kajti moj konj počasi napreduje na razmočenih poteh. Pojezdil bom ob Dravi zaradi zmenka z njim, s cesarjevim odposlancem; tako vsaj pravi o sebi: sem cesarjev odposlanec. Drži se bahavo in vzvišeno, kot da ima v rokah vso oblast naše dežele.

Vedno mi za plačilo zagotavlja veliko milost pri gosposki. Vsaj to, saj denar, ki mi ga obljublja, kaplja skopo v mojo mošnjo. Celó vabilo na pesniški turnir je baje njegovo delo. Vse samo zato, da sem vedno poleg doktorja Hannesa, da prisluškujem okoli njega in vanj. Ne prvo ne drugo ni lahko.

Pravzaprav mi bosta ostali prikriti dve stvari v mojem življenju: nikoli ne bom spoznal doktorja Hannesa in nikoli ne bom dojel sebe in tiste strasti, ki me sili k pisanju. Ne vem, zakaj me nevidna moč neprenehno sili k pisanju, čeprav čutim, da ne morem izraziti tega, kar bi rad; ne morem uloviti besed, da bi povedal to, kar bi moral. Moj Bog, zakaj mi nisi dal daru, da premagam te kurbirske besede, ki razposajeno plešejo pred menoj in me vabijo, da začnem pisati, potem pa zbeže in se zgubijo v nič. O gospod, Bog moj, zakaj toliko stiske na tej kratki življenjski poti.

Doktor Hannes je trd in krivičen z menoj. Niti malo mi ni hvaležen za to, kar sem storil zanj. Preveč je pameten, da ne bi vedel, da nikomur nikoli nisem povedal stvari, ki bi ga lahko pripeljale v temnico ali celo na grmado. Ščutil sem ga, ko so lovili družbo

zdravnikov zavoljo trupel, ki so skrivnostno izginjala iz bolnišnice ubogih, nisem ga zasledoval, ko je hodil v judovske hiše, češ da se uči tujih jezikov, nisem videl, kako so ga obiskovali na tujem muslimanski veljaki in ostajali pri njem pozno v noč, nisem si zapomnil vseh tistih bogokletnih in prevratniških besed, ki jih je sipal na gosposko.

Doktor Hannes je preklet in samotni človek. Čeprav je učen in bogat, je bolj zavržen kot pes na cesti. V njegovih žilah teče kri prekletih Celjanov, okružnih in ošabnih ljudi, in če je res, spada njegov oče k oblastnikom, ki držijo v rokah vse niti v politiki krščanskih dežel, ne da bi pozabili pri tem na topel prostor zase.

V dolgih zimskih večerih se je v meščanskih hišah v Marpurgu šepetalo o skrivnostnem Hannesovem rojstvu. Prelepa knežna Barbara Celjska naj bi bila pustila sad svoje ljubezni pri doktorju Hajmbu in Heleni Waldnerjevi, pri dveh najuglednejših ljudeh našega mesta. Bil sem zelo majhen, ko se je to zgodilo. Vso zgodbo sem izvedel kasneje; mati mi jo je povedala.

Baje je knežna Barbara malo pred velikim snegom prišla k doktorju Hajmbu, da bi se zdravila v njegovem iatreonu. Poškodovala da si je nogo na poti iz Greza.* Poškodba je bila tako huda, da se lepa in samovoljna knežna ni mogla vrniti v Celje, pač pa je ostala pri doktorju Hajmbu, ki je slovel kot najboljši zdravnik v Spodnjih nemških deželah. Tako na prvi pogled niti ni bilo čudno, da je ostala v Marpurgu.

* Današnji Slovenj Gradec.

Kmalu si je najela stanovanje pri Lenartu Waldnerju, v ugledni meščanski hiši, ki je stala blizu Hajmbovega iatreona. Tam je živela s svojo služabnico in vse je bilo prav: razvajena knežna je našla oskrbo, ki ji jo je lahko dajala samo krščanska hiša bogatega meščana, za Lenarta Waldnerja je bila velika čast, da je v svoji hiši gostil imenitno Celjanko, doktorja Hajmba pa je, kot je kazalo, vezala z lepo knežno nema skrivnost, pa tudi godilo mu je, da se v njegovem iatreonu ustavljajo imenitni ljudje in razglašajo njegovo slavo.

Nihče v mestu ni videl ne lepe knežne ne njene služabnice. Gospodarica hiše gospa Helena Waldnerjeva pa je bila tiha in molčeča ženska. Govorili so, da je po večerih dolgo v noč odmevala pesem iz sob, ki jih je bila najela knežna Barbara. Baje se je razlegal smeh in pogosto so videli, kako zahajajo v hišo mladi, veseli ljudje. Tja naj bi poleg doktorja Hajmba hodil celo veseli Muš Isserlein, ki ga je bogastvo že zdavnaj odpihnilo iz ne preveč zaprtega judovskega geta ob Dravi.

Sredi zime naj bi bila rodila mlada služabnica celjske knežne krepkega dečka, knežna pa naj bi bila botrovala novorojencu. Še dva meseca sta ostali imenitni gostji z otrokom v hiši, nato pa sta dečka, krščenega na ime Johannes, za vedno pustili gospe Heleni Waldnerjevi, ki ni imela otrok.

Helena je posvojila dečka in ob njem popolnoma ponorela: njeno zatajevano materinstvo je z vso močjo bruhnilo na dan. V hiši mojstra Lenarta se je vse vrtelo tako, kot bi naj ustrezalo bivanju majhnega otroka: nihče ni smel glasno govoriti in glasno

hoditi, v dečkovo sobo pa je hodila samo gospa Helena. Kmalu ko je začel otrok govoriti, si je trmasto skrajšal svoje ime Johannes v Hannes in gospa Helena je podkupila cerkveno in posvetno gosposko, da so zatisnili oko in mu skrajšali ime.

»Saj bi otroku lahko prineslo nesrečo že samo to,« je pojasnjevala gospa Helena, »da se vztraja pri imenu, s katerim je bil krščen, če si je že sam po čudežni previdnosti skrajšal ime.« Seveda so vsi vedeli, da je bila to nedopovedljiva norost, toda onemeli so ob tolikšni ljubezni, pa tudi ob zlatnikih, ki jih je gospa Helena trosila okoli sebe zaradi trmastega dečka.

Tako je Hannes Waldner s tem imenom vpisan v vse uradne spise. Sem dve leti starejši, in ko je stopil v mojo zavest, je moral imeti pet let. Prvič sem ga videl v lepem Hajmbovem vrtu; ob njem je klečal doktor Hajmb in mu kazal nekakšno travo. Kasneje sem ga videl z gospo Heleno v cerkvi Naše gospe. Tudi k učitelju Dornu ga je kasneje mimo naše hiše spremljala vsak dan gospa Helena. Včasih jo je moja mati povabila v hišo. Gospa Helena je govorila samo o dečkovi nadarjenosti in o njegovi lepoti ter je venomer gledala na uro, kjer je iztekal pesek, da ne bi zamudila po pouku steči k učiteljevi hiši.

Še nekaj let po dečkovem rojstvu pa so se po kotih mestnih hiš pretakale čenče, ki so jih služkinje nosile iz Waldnerjeve hiše. Nekatere so bile nedolžne in so silile ljudi v smeh: gospa Helena naj bi klečala pred dečkovim ležiščem, mu poljubljala nožice in govorila: »Naj bo blagoslovljen dan, ki te je pripeljal

k meni.« Ljudje so se smejali in čudili. To niso bili običaji v teh krajih in v krščanskih hišah, kjer so ljudje klečali samo pred Bogom, otrok pa niti opazili niso. Nekatere čenče pa so bile nevarne in so se šepetale samo na uho kot Skrivnost. Dečka Hannesa da je rodila ošabna knežna Barbara, in ne njena brhka služabnica, kot se je govorilo po mestu; in vsako leto naj bi Waldnerjevi dobili za dečka mošnjo zlatnikov, ki jih hranijo za njegovo šolanje.

Skrivnostno je bil v dečkovo usodo vpleten tudi doktor Hajmb. Bajе mu je dečkova mati položila na srce, naj popazi nanj. Želela naj bi, da bi postal zdravnik: tako pameten in slaven seveda, kot je doktor Hajmb. Bajе je doktor Hajmb zamahnil z roko in dejal: »Če ne bo pametnejši, še roke ne bom položil nanj.«

To je bilo kar podobno doktoju Hajmbu, ki je bil vedno pripravljen za šale in je svojim bolnikom zares govoril: »Smeh je edino brezplačno zdravilo, zato se smejte zjutraj, opoldne in zvečer.« Ko sem bil že odrasel in sem postal Hannesov spremljevalec, sem večkrat govoril z doktorjem Hajmbom. Takrat mi je rekel o smehu čudno reč, ki je še nisem domislil do konca. Takole je rekel: »Samo če se človek smeje, je podoben bogu. Zapomni si, da se nasilje nikoli ne smeje in da grmade prižigajo vedno samo smrtno resni ljudje.«

Tako je bil poleg dečka Hannesa ob gospe Heleni samo še doktor Hajmb. Pravzaprav se je posvečal samo svojim bolnikom in dečku, kajti sam ni imel družine in je, kar ljudje pomnijo, živel s premeteno

služabnico Saro v lepi hiši poleg Waldnerjevih, ki je bila sredi mesta. Bil je nadvse ugleden in učen zdravnik, vendar zelo samovoljen. Zanj ni veljal noben pisan ali nepisan krščanski zakon, čeprav je sam izhajal iz najbolj temnega pomanjkanja judovskega geta ob Dravi.

Vsi imenitni meščani so bili dolžniki doktorja Hajmba; vsi so ga spoštovali in celo krščanski duhovniki so se zatekali v njegov iatreon, če so zboleli. To pa pomeni, da so tja zahajali ljudje, ki so govorili v raznih narečjih in verovali v razne bogove. Zares čudno je to, da so si postali ti ljudje v Hajmbovi hiši podobni.

Ko takole premišljujem, se mi zdi, da je doktor Hajmb delil ljudi na tiste, ki pomoč potrebujejo, na tiste, ki so pomoč potrebovali, in na tiste, ki pomoči ne potrebujejo več.

Kar se spomnim, je bil doktor Hajmb vedno enak: droban, majhen, z otožnim nasmeškom v temnih očeh. »Samoten, z otožnim nasmeškom,« je govoril doktor Hannes pogosto. Menim, da je nekaj drugega značilno zanj. Samo srečni izbranci nosijo danes v svoji duši mir, kot ga ima doktor Hajmb. Doktor Hajmb je človek, ki nosi mir v svoji duši.

Vedno sem zavidal doktorju Hajmbu: v mladosti zavoljo vrta, ki je obkrožal njegovo hišo, in majhnega potočka, ki je tekel čezenj, kasneje zavoljo spoštljivosti, s katero so meščani izgovarjali njegovo ime, danes mu zavidam zavoljo miru, ki ga je vedno nosil v svoji duši. Miru in tihega zadovoljstva nisva nikoli poznala ne jaz ne doktor Hannes. Ne razjeda nemir samo mene,

sina obubožanega viteza Žusemskega, nemir tiči danes v vseh ljudeh, pa naj so izšli iz spodobnih krščanskih hiš ali iz geta ob Dravi.

Prekleti dež spet prši in še bolj zavija megleno Dravsko dolino v vlažno mračno puščobo. Drava se vije na moji levici. Moj konj se spotika na blatni poti. Tako lepo je jezdit tód, kadar sije sonce na sivo reko. Popotnik se mora ustaviti, da užije tako lepoto.

Danes se ne bi ustavil ob poti, tudi če ne bi deževalo. Hitim v Mahrenberg,* tam me čaka v krčmi ob Dravi, kjer se zbirajo splavarji.

V krčmi ob Dravi, preden bo peščena ura pokazala poldne.

Le zakaj je bilo njegovo sporočilo tako neučakano in ostro? Le kaj se je zgodilo, da se tako mudi? KAJ?

V krčmi ob Dravi.

Hannes

Moja mati Helena je prišla v sanjah in sedla na vznožje mojega ležišča. Dolgo nisem mogel ugotoviti, kaj je res in kaj so sanje, ko sem ležal v mraku in tipal z očmi v temo.

Od zunaj je prihajal v sobo ropot dneva. Za okni je utripalo mesto. Kazalo je, da je že dan, čeprav je še ležal mrak na vseh skrinjah, stoli in mizah.

Mati Helena se je blago smehljala v sanjah, kot vedno. Bila je blede in obdana s tistim neopisnim

* Današnje Radlje ob Dravi.

čarom dobrih mater, ki so pripravljene za svoje otroke vsak čas izpiti smrtno čašo.

Draga mati Helena. Že nekaj let prihaja bolj redko, vendar vedno prinaša s seboj srečo.

Sedela je ob mojem vznožju in spregovorila z menoj samo nekaj besed, kot takrat pozimi 1453. leta, ko sem čakal glasnika, ki bi mi naj sporočil, kaj je bilo z metropolitom Izidorjem, in ko sem že izgubil vsako upanje, da ga bom dočakal. Mati Helena se mi je smehljala in rekla samo to: »Bog s teboj, moj sin. Kmalu boš zelo srečen.« Samo to je rekla danes.

Takrat pozimi pred dvema letoma sem bil prav tako doma in spal sem na istem ležišču. Tudi takrat sem jo videl v sanjah, takrat mi je rekla: »Izidor je živ. Naj pomaga sin minezengerja Süsskinda von Trimberga. Samo Süsskind von Trimberg.«

Tako mi je takrat mati Helena v sanjah nakazala, kako naj ukrepam, da bi rešil metropolita Izidorja. Nisem vedel, kaj je bilo z Izidorjem. Moji turški prijatelji so mi sporočili, da je padel v boju za Carigrad in da so pri cerkvi svetega Dimitrija v Carigradu našli njegovo obglavljeno truplo. To so mi sporočili v avgustu, sredi vrelega poletja, ki sem ga povsem naključno preživel doma v Marpurgu. Mati Helena pa se je prikazala v mojih sanjah pozimi, nekaj dni preden je prispel iz daljne dežele utrujen sel, ki mi je prinesel sporočilo, da živi Izidor v suženjstvu na afriških obalah.

Pripovedoval sem o preroških sanjah doktorju Hajmbu, pa se mi je smejal in je takoj našel razlago. Takole je rekel: »Tako zelo si povezan z materjo Heleno, da jo

imaš še vedno za odrešenico; na Süsskinda von Trimberga te je napeljal tvoj razum, saj že več kot pol leta razmišljaš in iščeš, kako rešiti Izidorja.«

»Pa saj niti vedel nisem, da so Izidorja prodali v suženjstvo, ko mi je mati to v sanjah sporočila,« sem ugovarjal.

Aron Hajmb pa je žalostno odkimaval in rekel: »Vedel si, da je Izidor izginil v carigrajskem bojnem metežu. Nisi mogel verjeti, da je mrtev, tega za svojce in prijatelje nikoli ne verjamemo. Torej si z vsem svojim srcem hrepenel, da bi vendarle ostal živ. Vedel si, da so vse, ki so ostali živi, prodali v suženjstvo. Povej, kdo bi lahko pomagal bolj uspešno kot sin judovskega pesnika Süsskinda, ki so ga zavoljo očetovega ne navadnega daru sprejeli mogočni španski sultani in vezirji za svojega. Ne razumeš? Sanje ti je prišepnil tvoj razum.« Nato je še žalostno pristavil: »Ničesar ni. Ne bogov ne časa. Smo samo ljudje in spomin za nami v dušah naših najdražjih.«

Nisem se hotel prepirati z Aronom Hajmbom. Bolje je bilo govoriti z njim o drugih stvareh. Ni bil samo dragocen in zvest prijatelj, ki mi je stal vedno ob strani. Bil je del mene. Samo njemu sem dolžan za vse, kar sem postal.

Ko sem se rodil, je bil Aron Hajmb že pameten mlad izobraženec. Srečna usoda ga je postavila v sredo mojega življenja. O njem lahko rečemo, da je izšel iz nemirnega štirinajstega stoletja, ki ima svoj začetek že davno prej, to pomeni takrat, ko je stopil v življenje evropske družbe izobraženec in ko so na rimskih razvalinah zrastle mesta, ki jih je pospeše-

val kulturni muslimanski svet. To pomeni, da je izobrazenec v dvanajstem stoletju šele tipal iz mraka neznanja po svetlobi antike, da so lahko študenti v Hajmbovi mladosti celih dvesto let kasneje sprejemali Aristotelove racionalne postopke duha kot nekaj samo po sebi razumljivega.

Tudi goljardi so s svojim nemirom in iskanjem dali pečat nemirnemu štirinajstemu stoletju. Danes že prikrivajo njihove pesmi in njihove nauke. Dvesto let za nami bodo samo redki izobraženci vedeli, kdo so bili goljardi in kaj so hoteli. Goljardi so bili prvi škandal v našem krščanskem svetu, bili so revolucionarji, svobodomisleci in anarhisti. Bojevali so se proti tradicionalnim duhovom, ki so poskušali strogo najti vsakemu stalni kotiček, vsakemu vsiliti neko dolžnost, red, poreklo; vsakega zapreti v svoj ceh.

Pogumno so namesto vojskovanja izbrali učenje in so prvi napadli askezo, samoto, siromaštvo in neznanje.

Oblastniki že vedo, zakaj danes mladini vse bolj skrivajo goljarde in njihovega glavnega voditelja Abelarda, ki je rušil idole povsod, kjerkoli so se pojavili.

Aron Hajmb je spadal med tiste izobražence, ki sta jih prevzela Aristotel in dojemanje vsega z razumom. Vera v moč narave je bila podlaga njihovega racionalizma in v njihovem času se je rodila misel: narava in kozmos sta racionalna celota. Zato je bila zanje resnica samo to, kar je lahko dokazal razum.

Čeprav ne verujem v resnico, ki jo lahko dokaže samo razum, bom ostal večno do svoje smrti Abelardov privrženec. Samo dve stališči sta na svetu, kot je

dejal veliki učitelj Abelard: ali rušiti in ubijati ali pa poskušati strpno sprejemati, kar se ne sklada z našimi stališči, to pomeni poskušati doumeti in spoznati, kar nam je nedojemljivo in tuje. Prvo stališče rodi nasilje in prinaša zažiganje grmad. Drugo stališče je upanje. Upanje in nič več. Vendar je upanje, čeprav je medlo.

V naši književnosti prebereš, da se prvega stališča, to je rušenja in ubijanja, oklepata kmet in vojak, izobraženec je bil venomer privrženec sprave in razumevanja. Tako je bilo v srečni preteklosti. Danes je vse obrnjeno na glavo. Danes ne moremo postaviti ene same trditve, ki je ne bi že jutri preklicali. Aron Hajmb, sin skromnega človeka iz judovskega geta v našem mestu, je na svoji grbi doživel veliko krizo univerz v štirinajstem stoletju, ko so profesorji nehali biti samostojni obrtniki, ki so jih plačevali bogati študenti ali civilne oblasti. Takrat se je pod krinko, da je življenje v mestih drago in da je zato šolanje zaprto revnim študentom, univerz polastila Cerkev in univerzitetni profesorji so postali samo tisti, ki so pristali na to, da bodo materialno odvisni od Cerkve.

Noben še tako reven človek se ne izgubi, če ima v sebi božjo iskro, zato je načelo brezplačnega poučevanja hinavščina in laž. Obstajata samo delavec in plačilo za delo. In samo dve stališči sta: ali si obrtnik in kot trgovec prodajaš svoje znanje ali pa živiš od privilegija in si sluga tistega, ki te plačuje.

Aron Hajmb, sin malega hlapca, ki je spremljal trgovske karavane v Benetke, se je učil zdravilstva v Italiji in Španiji, nato pa je ostal za vse življenje privrženec

